

WSTĘP

„Kultura i tożsamość narodowa, będące w szerokim pojęciu tożsamością cywilizacji, kształtują wzorce spójności, dezintegracji i konfliktu w świecie, jaki nastąpił po zimnej wojnie”¹. Dla większości ludzi kulturowa tożsamość (w tym wszystkie jej symbole, np. flagi czy godła) jest czynnikiem, który ma bardzo duże znaczenie. Należy pamiętać słowa Samuela Huntingtona, iż najważniejsze różnice między narodami nie mają charakteru ideologicznego, politycznego czy ekonomicznego, lecz kulturowy². Tożsamość kulturowa określana jest poprzez obiektywne wspólne elementy łączące daną grupę ludzi, takie jak: historia, określone terytorium, język, religia, obyczaje, instytucje społeczne, ale również przez subiektywną samoidentyfikację ludzi, co stanowi najsilniejszą przesłankę. Skoro to właśnie kultura zdaje się najbardziej zakorzenionym elementem w świadomości człowieka, teza, iż najostrejsze, najpoważniejsze i najgroźniejsze konflikty występują między ludami należącymi do różnych kręgów kulturowych³, nie powinna być zaskakująca.

Nasilenie się konfliktów etnicznych po okresie zimnej wojny związane jest ze wzrostem świadomości narodowej poszczególnych grup społecznych i szeroko rozpowszechnioną ideą prawa narodów do samostanowienia. Od końca II wojny światowej, a w szczególności po zakończeniu zimnej wojny, w Europie Zachodniej funkcjonują dwie sprzeczne tendencje. Jedną z nich jest dążenie do coraz większej integracji w ramach Unii Europejskiej (UE), podczas gdy druga ma charakter odśrodkowy i sprowadza się do dążenia narodów wchodzących w skład państw wielonarodowościowych do uniezależnienia się i odzyskania (jak w przypadku Basków) lub uzyskania niepodległości⁴.

Grupy etniczne mające poczucie wewnętrznej wspólnoty i dążące do zachowania odrębności kulturowej i etnicznej, nie mogące w drodze pokojowych negocjacji uzyskać suwerenności, zaczynają zakładać organizacje terrorystyczne, które stanowią zagrożenie dla bezpieczeństwa zarówno danego państwa, jak i bezpieczeństwa międzynarodowego. Tak właśnie stało się w przypadku konfliktu pomiędzy Hiszpa-

¹ S. Huntington, *Zderzenie cywilizacji*, Warszawskie Wydawnictwo Literackie Muza SA, Warszawa 2003, s. 15.

² *Ibidem*, s. 18.

³ *Ibidem*, s. 20.

⁴ Szerzej zob. G. Bernatowicz, *Problem baskijski*, „Sprawy Międzynarodowe” 1974, nr 6, s. 139.

nią (rządem centralnym) a Krajem Basków⁵. Jeszcze groźniejszym zjawiskiem jest konsolidacja ekstremistycznych organizacji mniejszości narodowych (udzielanie wzajemnej pomocy – w przeprowadzaniu ataków terrorystycznych, zakupie i transporcie broni, ukrywaniu przestępców itp.), co potępione zostało przez Komitet Ministrów Rady Europy w styczniu 1974 r.⁶. Niestety, dla niektórych narodów akty terroru są jedyną metodą zwrócenia na siebie uwagi światowej opinii publicznej (co również potwierdza się w przypadku ETA).

Niniejsza monografia ma na celu zaprezentowanie korzeni nacjonalizmu baskijskiego i powodów, dla których powstała organizacja ETA, która na początku cieszyła się poparciem niemal całego swojego narodu, a później zaczęła je tracić tak, aby w końcu zostać potępioną jako brutalna organizacja terrorystyczna, oraz analiza możliwych sposobów rozwiązania sprawy baskijskiej. Aby rozwiązać główny problem badawczy, postawiono następujące pytania badawcze: jaka jest geneza nacjonalizmu baskijskiego i w jaki sposób on ewoluował?; Jakie były podstawy utworzenia ETA i jakie nastąpiły zmiany ideologiczne oraz taktyczne w tej organizacji oraz do czego zmierzała ETA, co osiągnęła i jak kształtuje się sytuacja obecnie?; Jaki jest stosunek społeczeństwa Baskonii do idei separatystycznych?

Niniejsza monografia porusza także wiele innych kwestii dotyczących szeroko pojętego problemu nacjonalizmu baskijskiego. Pierwszy rozdział traktuje o konfliktach etnicznych, nacjonalizmie i jego odmianach oraz terroryzmie, aby stworzyć teoretyczną bazę dla analizy konkretnego przykładu, jakim jest separatyzm baskijski. Dwa kolejne rozdziały prezentują historię konfliktu, z czego pierwszy dotyczy genezy nacjonalizmu baskijskiego aż do powstania ETA, podczas gdy kolejny ilustruje działalność tej organizacji do chwili obecnej. Ostatni rozdział to analiza zaplecza ideologiczno-politycznego nacjonalizmu baskijskiego oraz próba przedstawienia nowych koncepcji rozwiązania problemu. Wnioski z badań ujęte zostały w zakończeniu. Monografia powstała na podstawie wnikliwej analizy dokumentów i literatury przedmiotu, głównie w języku hiszpańskim, a także polskim i angielskim. Autorka korzystała także z własnych doświadczeń, głównie z rozmów przeprowadzonych z mieszkańcami Baskonii podczas licznych wizyt w Hiszpanii.

⁵ Poza najbardziej eksponowanym przez Basków aspektem historyczno-kulturowym jest jeszcze i inny, o którym organizacja terrorystyczna, jaką stała się ETA, nigdy nie wspomina – Kraj Basków jest jednym z najlepiej rozwiniętych ekonomicznie regionów Hiszpanii, gdzie wielkość dochodu narodowego na jednego mieszkańca jest najwyższy w całym kraju (poza okręgami Madrytu i Barceloną). We Baskonii rozwinięte są również niemal wszystkie gałęzie przemysłu, a więc czuje się ona samowystarczalna i nie chce, by region był eksploatowany przez resztę kraju.

⁶ *Ibidem*, s. 140.